

DIALEKTIKA UVEDOMENÉHO A ŽIVELNÉHO V SOCIALIZME

Lydia Vitaljevna Romanenková

Jednou zo zložitých teoretických otázok v učení marxizmu-leninizmu je otázka o vzťahu uvedomenosti a živelnosti v socializme. Počas celej ľudskej predhistórie živelnosť prevládala nad uvedomelostou a iba víťazstvom socializmu v spoločnosti sa nastolilo panstvo uvedomenosti. Ľudia kontrolujú ekonomické a sociálne procesy, ktoré určujú smer historického vývinu, vplyvajú na osud spoločnosti a na samých tvorcov histórie.

„Od všetkých doterajších hnutí sa komunizmus líši tým, že robí prevrat vo všetkých doterajších vzťahoch vo výrobe a v styku, a so všetkými predpokladmi, ktoré tu boli odpradáva, prvý raz vedome zaobchádza ako s výtvormi doterajších ľudí, zbavuje ich primitívnosti a podriaďuje ich moci zjednotených individuí... Skutočnosť, ktorú komunizmus vytvára, je práve ozajstná základňa na znemožnenie všetkého, čo existuje nezávisle od individuí...“ (1, s. 67—68) Skúsenosť budovania nového života v socialistických krajinách potvrdila túto teoretickú prognózu zakladateľov marxizmu a ukázala, že nezávislosť pohybu objektívnych sociálnych síl od vôle ľudí má absolútny význam len v antagonistických formáciách. Víťazstvom socializmu, keď ľudia ovládajú zákony spoločenského vývinu, podriaďiac si ich vlastnej vôli, určujú cesty a kontrolujú vývin historickej nevyhnutnosti v záujmoch spoločnosti. To znamená, že vo vzťahu živelného a uvedomeného za socializmu nastala základná zmena v prospech uvedomeného.

Objektívnym základom panstva uvedomenosti nad živelnosťou je nastolenie spo-

ločenského vlastníctva výrobných nástrojov a prostriedkov, na báze čoho vzniká jednota základných záujmov všetkých tried a sociálnych vrstiev spoločnosti, a teda aj jednota cieľov tak spoločnosti vôbec, ako aj jednotlivcov, zúčastňujúcich sa na realizácii týchto cieľov. Prechod moci do rúk ľudových mäs umožňuje týmto masám kontrolovať priebeh sociálnych procesov podľa svojich záujmov, t. j. uskutočňuje sa uvedomené utváranie dejín.

Nevyhnutnosť panstva uvedomenosti v socializme udáva sama podstata objektívne pôsobiacich zákonov vo všetkých sférach spoločenského života, no najmä v ekonomickej sfére. Tieto zákony svojím obsahom sa od základu odlišujú od zákonov pôsobiacich v kapitalizme. Objektívne zákony socializmu sú taktiež objektívne, ako aj zákony v kapitalizme, no nie sú už živelné. Sama podstata ekonomickej zákonov socializmu, ktoré pôsobia v materiálnych vzťahoch, spojených panstvom spoločenského vlastníctva, vyžaduje si ich uvedomenú aplikáciu v záujmoch celej spoločnosti, lebo ich živelné pôsobenie vedie socialistickú spoločnosť k rozkladu a rozpadu. Uvedomené ovládanie historickej nevyhnutnosti stáva sa za socializmu nevyhnutným, lebo objektívne zákony socializmu sa nemôžu efektívne realizovať v živote, ak nebudú uvedomenými a nespôsobia uvedomenú činnosť miliónov mäs pracujúcich.

Ako sa uskutočňuje mechanizmus uvedomeného utvárania dejín?

Socialistická spoločnosť na základe poznania zákonitostí spoločenského života, potrieb historickej nevyhnutnosti, v súlade

s reálnymi možnosťami a v zhode so záujmami ľudí vytvára aktuálne perspektívne plány rozvoja vo všetkých sférach spoločenského života. Pri zostavovaní plánov a vypracúvaní spôsobov realizácie týchto plánov do života majú aktívnu účasť pracujúce masy, ktoré chápu úlohy plánov ako návod k činnosti a premietajú ich do života. Súlad výsledkov činnosti s cieľmi a úlohami plánov vytvára podmienky pre úplnejšie uspokojovanie materiálnych a kultúrnych požiadaviek ľudí a podnecuje vytvoriť podmienky pre rozvoj tvorivej iniciatívy, zameranej na riešenie nových úloh, ktoré nastolil vývin historickej nevyhnutnosti.

Skreslením dialektiky vývinu socializmu, napriek skúsenostiam z rozvoja socialistických krajín, niektorí súčasní pravicoví oportunisti sa pokúšajú dokázať, že tak v socializme, ako aj v kapitalizme uvedomenosť nemôže mať prevládajúci charakter, a že rozdiel medzi nimi je len v tom, že v kapitalistickej spoločnosti živelnosť vládne všade, kým v socializme uvedomenosť môže prevládať len v niektorých vývinových procesoch. (2, s. 182)

Z metodologického hľadiska tento prístup je spojený so zámenou kategórií „objektívneho“ a „živelného“. Objektívne aj za socializmu označuje to, čo sa nachádza mimo a nezávisle od vedomia ľudí, čo sa neurčuje ich zámermi a želaniami. Odstránenie panstva živelnosti v objektívne prebiehajúcich procesoch v socializme nenaruša ich objektívny charakter, objektívnosť zákonov, podľa ktorých sa rozvíjajú, podobne ako využitie atómovej energie pre záujmy ľudí nelikviduje objektívny charakter zákonov pôsobiacich v atómovom reaktore.

Živelnosť sprevádza tie procesy a javy, ktoré neovláda vôľa a rozum ľudí, sú mimo ich kontroly, pôsobia napriek cieľom a zámerom, ovládajú ľudí. Uvedomenosť charakterizuje to, čo je podriadené ľuďom a nimi kontrolovateľné, čo — podľa Marxových slov — sa riadi uvedenou vôľou

ľudí, keď ciele a výsledky ich činnosti sú v súlade.

Zvláštnosťou vývinu socializmu je, že je to objektívny, prírodno-historický proces, a súčasne proces uvedeného utvárania dejín, keď uvedomenosť dominuje nad živelnosťou vo všetkých sférach spoločenského života a v spoločenskom pohybe.

Panstvo uvedomenosti v socializme vytvára priaznivé podmienky pre úspešný rozvoj spoločnosti, lebo umožňuje po prvé zvoliť optimálnu cestu pokroku, po druhé skoncentrovať spoločenské úsilie na hlavné úlohy, po tretie uvedomeno pripraviť objektívne i subjektívne podmienky pre uskutočnenie základných sociálnych premien, po štvrté priviesť väčšinu a potom aj všetkých pracujúcich k uvedenému budovaniu nového života. Uskutočňuje sa nevidané zrýchlenie vývinu socializmu a ako by „narovnanie“ historického chodu.

Napríklad krajiny socialistického hospodárskeho spoločenstva r. 1950 zvýšili priemyselnú výrobu viac ako osemkrát; v kapitalistických krajinách sa v tom istom čase zvýšila výroba iba tri razy.

Uvedomený charakter pohybu socialistickej spoločnosti neznamenaá úplnú likvidáciu živelných síl a tendencií. Skúsenosť ukazuje, že v dôsledku istých objektívnych i subjektívnych príčin živelnosť, ktorá má v socializme dosť významné miesto, môže sa v určitých etapách oživiť, rozrásť sa, rozšíriť sféru svojho vplyvu a dokonca ohroziť výdobytky socializmu. G. Husák vo vystúpení na XIV. zjazde KSČ hovoril, že krízu národného hospodárstva v rokoch 1968—69 spôsobilo to, že iniciatívu v riadení prevzali pravicoví oportunisti, ktorí napriek životným záujmom uvoľnili cestu maloburžoáznej živelnosti, vystupovali proti plánovanému riadeniu spoločnosti za živelnosť trhu atď. „V konečných dôsledkoch by táto cesta viedla k likvidácii socialistických výrobných vzťahov.“ (3, s. 24)

Ako ukazuje história a skúsenosť z rozvoja socialistických krajín, komunistické strany v chápaní miesta, zástoja a významu prvkov živelnosti vo vývine socializmu

mali bojovať proti dvom teoreticky nesprávnym a politicky škodlivým smerom. Keď prívrženci živelno-fatalistického smeru priznávali objektívnu determináciu vývinu socializmu a preceňovali zástoj a význam živelnosti, dospeli k teórii voľného chodu, ktorý je hlboko nepriateľský socializmu. Na tomto základe odmietali vedúcu úlohu komunistickej strany, štátu, ignorovali úlohu subjektívneho faktora.

Predstavitelia subjektívno-voluntaristického smeru pri skúmaní vývinu odmietli objektívny charakter zákonov, nedoceňovali živelnosť, hlásali voluntarizmus, ktorý vedie k avanturizmu v hospodárskej politike.

Správne riešenie otázky miesta, zástoja a významu živelnosti v socializme, teoretická analýza ciest a metód efektívneho prekonania živelnosti v záujmoch socializmu má ohromný význam. Dôležitosť analýzy problému živelnosti v socializme podmieňuje aj to, že v súčasnom období sa aktivovali pokusy revizionistov dokázať, že úspešný rozvoj socializmu a jeho budúcnosť sú spojené so živelným, a nie uvedeným pohybom vpred. Také názory, ako ukazuje skúsenosť, sú zvlášť nebezpečné. (4, s. 21)

Aké sú zdroje, príčiny živelných síl a tendencií v socializme, aké je ich miesto a úloha?

Najprv o zdrojoch a príčinách existencie živelnosti v socializme. Všeobecné zdroje a príčiny, ktoré podmieňujú živelnosť v socializme, možno rozdeliť na vnútorné a vonkajšie.

K vonkajším objektívnym príčinám patrí najmä vplyv nepredvídaných živelných síl prírody, ktoré v mnohých prípadoch vnášajú vážne neželateľné korektúry do plánov rozvoja národného hospodárstva, najmä do plánov poľnohospodárskej výroby. Týka sa to ťažko predvídateľného počtu zosuvov pôdy, klimatických podmienok na jednej strane, ako aj živelných pohrôm, ako sú zemetrasenia, uragány, sucho atď. na druhej strane.

Dialektika boja uvedomenej činnosti a živelne pôsobiacich foriem pohybu hmoty,

ktoré využíva človek v prírode, spočíva v tom, že dosiahnutie cieľa, spravidla v dôsledku vzájomnej väzby všetkých javov v prírode, prináša mnoho nepredvídaných a často nežiadúcich následkov. Tu treba vziať do úvahy Engelsovu poznámku, že príroda sa pomstí za urvané jej tajomstvá, ako aj poznámku o dôsledkoch činnosti ľudí v pretváraní prírody, vrátane aj neželateľných a nepredvídaných dôsledkov v druhom a treťom stupni. (5, s. 102)

Socializmus vyzbrojuje človeka výsledkami vývinu vedy a mohutnej techniky, čo umožňuje predvídať neželateľné následky nášho zasahovania do priebehu živelných prírodných procesov a predchádzať im, no táto možnosť je dosť obmedzená.

V súčasnej dobe zasahovania človeka do prírody, nerozumné využívanie jej síl postavilo človeka pred ekologickú krízu, ktorá hrozí záhubou civilizácie.

K vonkajším príčinám, vyvolávajúcim živelnosť vo vývine socializmu, patrí aj kapitalistický systém, s ktorým socialistické krajiny nadväzujú isté vzťahy, ktoré sú v súčasných podmienkach uvoľnenia medzinárodnej situácie široké a rozmanité. Vývin v kapitalistických krajinách sa uskutočňuje celkove živelne, a preto ani nemožno hneď zbadáť nepredvídané „prekvapenia“ v oblasti porušenia ekonomických dohôd a politických akcií všemožného druhu až po vojenské zasahovanie. Na XXIII. zjazde KSSZ sa napr. uvádzalo, že agresívne akcie imperialistov USA donútili nás v posledných rokoch vynakladať dodatočne značné prostriedky na upevnenie obrannej moci krajiny. (6, s. 11)

Treba mať na zreteli, že v socialistickom systéme v dôsledku určitých príčin sa môžu komplikovať vzťahy porušením zmlúv vo všetkých sférach spoločenského života, čo núti spoločnosť vnášať nepredvídané korektúry do procesu svojho vývinu. Máme na mysli najmä veľmocenský kurz vlády Číny a Albánska.

Elementy živelnosti vo vývine socialistických krajín môžu vznikáť aj v dôsledku

vzťahov s rozvojovými krajinami, pre ktoré sú charakteristické časté politické zvraty a náhla zmena vonkajšieho i vnútorného kurzu krajiny.

Z hľadiska vnútorných podmienok vývinu socializmu zdroje, príčiny živelnosti možno klasifikovať ako objektívne a subjektívne.

Treba pripomenúť, že v sovietskej filozofickej literatúre skoro do polovice šesťdesiatych rokov príčiny živelnosti sa v podstate chápali a spájali len so subjektívnymi chybami a omylmi ľudí. No štúdiu objektívnych príčin sa nevenovala dostatočná pozornosť.

K objektívnym príčinám, ktoré podmieňujú existenciu živelnosti, patrí predovšetkým kolchozný trh. Tam sa realizuje značná masa tovarovej produkcie, ktorú nemôže zakalkulovať štátny plán, a ceny sa tam určujú živelne. Tovarovo-peňažné vzťahy v spoločnosti, ktoré sú pákou pri budovaní socializmu, a zákon hodnoty, i keď dostáva nový sociálny obsah a je podriadený plánu, plánovitej regulácii, podľa názoru sovietskych špecialistov nemôže nemať v sebe aj prvky živelnosti. Princíp materiálnej zainteresovanosti spoločnosti, osobné a skupinové záujmy a ciele sú v socializme podriadené hospodárskemu plánu, v ktorom sa odráža len spoločné v záujmoch ľudí. No spoločné nemôže celkom odraziť zvláštne a jedinečné v individuálnych činnostiach ľudí (výber spotrebných tovarov na trhu, voľba študovať na vysokej škole, mať viac alebo menej detí atď.), čo vytvára súčasne prvky živelnosti, s ktorými štát nemôže v plánoch rátať.

Pri analýze objektívnych zdrojov živelnosti v socializme treba mať na pamäti aj to, že spoločnosť nedisponuje vždy reálnymi možnosťami harmonického rozvoja všetkých oblastí spoločenského života a najmä všetkých odvetví národného hospodárstva. V ZSSR rýchlejší rozvoj priemyslu v porovnaní s poľnohospodárstvom si vynútila vnútorná i zahraničná situácia krajiny. Možnosť rýchleho a harmonického

vývinu všetkých oblastí spoločnosti vzniká, ako ukazuje skúsenosť, len vybudovaním rozvinutého socializmu.

V socializme sa dostávajú pod kontrolu ľudu len základné procesy objektívnej a subjektívnej povahy. Avšak mnohé procesy sa nemôžu brať do úvahy pre nedostatočný rozvoj vedy a materiálno-technickej základne. Ich regulovanie sa potom uskutočňuje živelne. K týmto procesom patrí uzavieranie manželstiev, prúdy cestujúcich v doprave, návštevnosť kultúrnych a spoločenských zariadení, prírastok a úmrtnosť obyvateľstva atď. Tieto masové procesy, ktoré fungujú na báze štatistických zákonov, treba v záujme pokroku poznať, kontrolovať a vedome usmerňovať vývinom podobných procesov.

Živelnosť v socializme vzniká aj z rôznych subjektívnych príčin. Poznanie spoločnosti je totiž ťažká a zložitá úloha stále sa prehľbujúceho poznania. Hoci sa ľudia spravidla i v socializme, opierajú o poznanie objektívnych zákonov a riadia sa nimi v práci, disponujú relatívnymi pravdami. Teda nemôžu absolútne predvídať, a to ani jednotlivce ani celá spoločnosť, bezprostredne aj vzdialenejšie dôsledky svojho spoločenského života. Aj v socializme je nevhodné hovoriť o totožnosti spoločenského bytia a spoločenského vedomia. Možno hovoriť len o stále presnejšom poznaní a v dôsledku toho o narastajúcom vplyve spoločenského vedomia na proces fungovania a vývinu celého spoločenského organizmu.

Rozsah živelnosti závisí vo veľkej miere od vedeckých plánov rozvoja: tak celej spoločnosti, ako aj jednotlivých podnikov a kolektívov ľudí. Ako ukazuje skúsenosť v ZSSR, chyby v plánovaní sa prejavujú v disproporciách, nedostatku tovarov pre obyvateľstvo atď. V plánoch rozvoja socialistických krajín nesmú byť nereálne nariadenia. Na to treba využiť celý arzenál výtvarných súčasných technických a spoločenských vied. Skúsenosť z vývinu v ČSSR ukazuje, nakoľko nebezpečné sú javy subjektivismu vo vedení a v riadení socialis-

tických krajín. Tajomník ÚV KSČ J. Fojtík pripomínal, že po vyhlásení víťazstva socializmu v ČSSR sa precenili možnosti pohybu vpred. Vytýčili sa niektoré nereálne úlohy tak v ekonomike, ako aj v oblasti rozvoja spoločenského systému, socialistickej štátnosti a demokracie (4, s. 13–14), čo viedlo k rozšíreniu živelnosti, ktorá mala prevažujúce tendencie vo vývine spoločnosti. V tom sa prejavilo nedocenenie objektívnych základov vývinu socialistickej spoločnosti, ignorovanie objektívnych zákonov. Subjektivismus v socializme sa dostáva do konfliktu s požiadavkami objektívnych zákonov a môže spôsobiť — ako upozorňovali sovietski vedci, napr. akademik Fedosejev — nie menej záporné sociálne dôsledky ako živelnosť a anarchia v kapitalizme. (7, s. 84)

Preto komunistické strany socialistických krajín vedú nekompromisný boj proti subjektivismu. Pritom sa opierajú o výdobytky vedy a skúsenosť máš, rozvíjajú demokraciu v riadení.

Prežitky kapitalizmu vo vedomí ľudí predstavujú živelné prvky, protichodné plánovitému rozvoju socialistickej spoločnosti. Keďže sa prejavujú v správaní a činnosti ľudí, vedú k posilneniu, zveličeniu živelnosti v rôznych oblastiach spoločenského života. Napríklad ZSSR sa stal krajinou masového ateizmu, no existuje ešte nemálo ľudí, ktorí sú ovplyvnení predsudkami, poverami a náboženskou ideológiou, pričom sa snažia prispôsobiť sa súčasným výdobytkom vedy a techniky, podmienkam života v socializme. V niektorých oblastiach z času na čas pozorovať oživenie náboženských siekt, paradné a dlho sa odávajú cirkevné sviatky, prerušujú sa poľné práce v čase sejby, v pracovných dňoch sa nepracuje vo výrobe atď.

Nedostatočná pozornosť otázkam ideologickej práce vedie k tomu, že socialistickej uvedomenosť nezodpovedá objektívnym potrebám vývinu spoločnosti, znižuje sa efektívnosť využitia možnosti socialistického zriadenia, čo sa prejavuje v mnohých

živelných procesoch a výsledky potom nezodpovedajú vytýčeným cieľom.

Pozastavili sme sa pri hlavných premenách, ktoré vyvolávajú živelné sily a tendencie najmä v ekonomickej oblasti. No majú záporný, často deformujúci vplyv aj na vývin sociálnej, politickej a duchovnej oblasti života socialistickej spoločnosti. V týchto oblastiach sa živelnosť determinuje najmä subjektívnymi príčinami, t. j. bezprostredne je spätá s úrovňou uvedomenia ľudí, s efektívnosťou riadenia, vedeckým rozhodovaním, pôsobením demokratických zásad atď.

Prejavy nacionalizmu, antisocialistické nálady a činy, politická indiferentnosť atď. vyjadrujú živelné procesy v tých oblastiach, ktoré sú napokon determinované ekonomickými vzťahmi a ktoré vo svojom dôsledku záporne vplyvajú na spoločenský pokrok i na efektívny vývin spoločenského bytia. Preto úloha socialistickej spoločnosti spočíva v tom, aby s prihliadaním na záporné vplyvy živelne pôsobiacich procesov a javov, ktoré majú ešte dosť významné miesto, neštrila sa sféra ich vplyvu, aby sa predchádzalo jej vzniku, viedol boj za prekonanie vyskytujúcej sa živelnosti, aby sa organizovane a plánovite pôsobilo proti nej, aby sa redukovali na minimum jej záporné dôsledky.

Nie všetky živelné javy v socializme treba hodnotiť ako záporné fakty. V procese socialistického budovania dostávajú plné uplatnenie iniciatíva a spoločenská tvorivosť pracujúcich. Socializmus nepredstavuje spoločnosť, v ktorej sa všetko nové zavádza zhora. Naopak, iniciatíva, mnohé nové návrhy sa objavujú v tvorivosti ľudových máš neraz živelne, bez uvedomenia si sociálnych dôsledkov zavádzaných novôt a podujatí. Úloha spoločnosti spočíva v tom, aby sa pozorne skúmala sociálna tvorba pracujúcich a vyzdvihovali hodnotné návrhy, iniciatívy a podnety na úrovni uvedomeného, spoločensky významného riadeného sociálneho procesu, ktorý nadobúda všeobecný rozmach a napomáha efektívnej-

šiu realizáciu potrieb historickej nevyhnutnosti socializmu.

Pripomenieme, že živelnosť má v socializme ešte významné miesto. Treba zdôrazniť, že celkove nevychádza z rámca uvedeného a cieľavedomého, nachádzajúceho sa pod kontrolou ľudí, riadenej sociálnej tvorby ľudových mäs, ktoré ovládajú historickú nevyhnutnosť a využívajú sociálne zákony na dosiahnutie vedecky vytýčených cieľov.

V socializme sa mení funkčné postavenie živelnosti. Kým v kapitalizme je to ukazovateľ prevahy živelnosti a neurovnaných spoločenských procesov, v socializme je ukazovateľom nedostatočného ovládania a kontroly ľudí nad sociálnymi procesmi vo všetkých oblastiach vývinu spoločnosti.

Vybudovanie a rozvoj socialistickej spoločnosti znamená víťazstvo, panstvo uvedomenosti nad živelnosťou. Znamená nielen kvantitatívne narastanie uvedomenosti, ale najmä kvalitatívny skok z jedného stavu do iného, prechod z panstva nevyhnutnosti do panstva slobody. No tento skok nemožno prekonať živelnosť odrazu a ani ju neprekonal úplne. Engels vo svojich prácach neraz zdôrazňoval myšlienku o postupnom prekonaní živelného faktora v procese narastania stupňa slobody pri prechode ku komunizmu. Písal, že v socializme ľudia ovládajú zákony spoločenského vývinu a že „až do tejto chvíle začínú ľudia celkom vedome tvoriť svoje dejiny, až od tejto chvíle budú mať ľuďmi aktivizované spoločenské príčiny v značnej a čoraz vzrastajúcej miere aj účinky, ktoré chceli dosiahnuť“. (8, s. 237) To znamená, že v prvých etapách budovania novej spoločnosti podriadenie spoločenských síl vóli a kontrole ľudí nemôže byť absolútne, lebo existujú živelné momenty a ľudia ich prekonávajú.

Rozhodujúca úloha v predchádzaní živelných javov, ich prekonávanie v záujme socializmu patrí subjektívnemu faktoru, t. j. uvedomenej činnosti pracujúcich pod vedením komunistickej strany.

Subjektívny faktor môže mať priamy

alebo nepriamy vplyv na prekonanie živelnosti. Ďalšie zdokonaľovanie a rast výrobných síl, ktoré predstavujú stále väčšie možnosti ovládania spoločenských zákonov, zdokonaľovanie spoločenských vzťahov, ďalší rozvoj vedeckého riadenia spoločnosti, formovanie nového človeka so socialisticky rozvinutou uvedomenosťou vytvoria priaznivé podmienky prekonania živelných javov, umožňujú rátať so živelnými prvkami v procese plánovitého riadenia spoločnosti, organizovane a plánovite pôsobiť na ne a redukovať na minimum záporné následky živelnosti.

Spoločnosť využíva rôzne spôsoby pôsobenia na živelnosť: a) predchádzanie živelnosti, b) odstránenie živelných javov, c) ohraňovanie sféry jej pôsobnosti, d) neutralizáciu živelnosti, e) obmedzenie významu živelnosti na pôsobenie náhodnosti, f) využitie živelnosti v záujmoch socializmu.

V každom konkrétnom prípade spoločnosť určuje cesty a spôsoby, metódy a formy prekonávania živelnosti a mobilizuje ľud na likvidáciu existujúcej a vznikajúcej živelnosti v záujme pokroku.

Rozvojom vedy, zdokonaľovaním výrobných síl, vytváraním účinných rezerv socialistickej spoločnosti môže neutralizovať živelné sily prírody. V prípade vzniku neželaných následkov vplyvom zemetrasenia, sucha, povodní atď., môže zlikvidovať negatívne následky nepredvídaných živelných síl prírody.

V socialistickej spoločnosti sa uskutočňuje trvalý proces podriadenia živelnosti princípu plánovitosti, prvky živelnosti sa dostávajú do uvedomeno riadeného procesu spoločenského pohybu. Postupne a stále viac sa prekonáva a odstraňuje živelnosť, keďže jedny pramene, ktoré ju živia, zužujú sféru svojej pôsobnosti, iné sa ničia, ostatné sa oslabujú a zmenšujú svoj dosah. Spoločnou tendenciou je zužovanie, zmenšovanie sféry vplyvu živelnosti v procese budovania socializmu a komunizmu. Avšak to nie je fatálna zákonitosť. V istých etapách živelnosť sa môže oživovať, rozširovať

sféru svojho vplyvu, hoci celkove sily na jej prekonanie rastú rýchlejšie ako zdroje živelných prejavov a dejov. To si od spoločnosti vyžaduje sústredenú pozornosť a uvedomenú činnosť, aktívny vzťah všetkých členov spoločnosti k uvedomenému plneniu spoločenských úloh.

Budú azda prvky živelnosti aj v komunizme? Podľa nášho názoru budú existovať aj v komunizme, lebo spoločnosť

nebude nikdy môcť poznať objektívny, nekonečne sa meniaci a komplikovaný sociálny svet absolútne a predvídať bez výnimky všetky následky svojej činnosti. Prvky živelnosti nebudú však veľmi záporne vplývať na spoločenský pokrok.

Komunizmus bude predstavovať univerzálne uskutočnenie rozumnej prestavby sveta.

LITERATÚRA

1. MARX, K.—ENGELS, F.: Nemecká ideológia. Bratislava 1961.
2. Současný pravicový revisionismus. Praha 1973.
3. XIV. zjazd KSČ. Bratislava 1971.
4. Problemy rozvitiija socializma. Meždunarodnyje diskusii marxistov. Praha 1971.
5. Archiv K. Marxa i F. Engelsa, kn. 2, Moskva 1925.
6. XXIII. zjazd KSSZ. Bratislava 1966.
7. Komunist, 1964, č. 5.
8. ENGELS, F.: Anti-Dürring. Bratislava 1962.